Nemzeti
és mozgalmi ünnepeink

Kossuth Könyvkiadó
1966

Összeállította:
Vértes Róbert

Farkas János
és
Módos Péter
közreműködésével

Országunk sok ezer üzemében, hivatalában, iskolájában, a falvakban és a városokban évről évre megemlékezünk nemzeti történelmünk és a nemzetközi munkásmozgalom ünneppé emelt évfordulóiról. Érthető, hogy az ünnepi gyűlések előadói körében már régóta megnyilvánul az igény egy olyan népszerű kézikönyv kiadása iránt, amely segítséget nyújtana beszédeik elkészítéséhez.

Kívánságuknak teszünk eleget e könyv megjelentetésével.

A kötet összeállításánál kerültük a készen megírt előadói beszéd formáit, amely károsan befolyásolná az önálló fogalmazási készség kifejlesztését. Nem törekedhettünk a napi időszerűségre és a helyi adottságok figyelembevételére sem. Az előadóknak kell eldönteniük, hogy milyen új gondolatokat, helyi kérdéseket érdemes kiemelniük az adott időszakban és helyzetben. Kézikönyvünk csupán ahhoz kíván gondolatébresztő szemelvényekkel hozzájárulni, hogy az előadók tíz legfontosabb nemzeti és mozgalmi ünnepünk történelmi jelentőségéről, általános politikai vonatkozásairól egyetlen kötetben találhassanak felhasználható anyagot. Az egyes ünnepi megemlékezésekhez ugyanebből a célból részletesebb irodalmat is ajánlunk, az ünnepélyesség növeléséhez pedig az eseményekhez kapcsolódó költemények közlésével kívánunk segítséget nyújtani.

A KIADÓ

Tartalom

Alkotmányunk ünnepe

(augusztus 20)

*„... a hozzáértő, dolgozó
nép okos gyülekezetében
hányni-vetni meg száz bajunk."*
(József Attila: Hazám)

„Aligha lehet mélységesebben mai látványt elképzelni, mint ünneplő országgyűlésünket az alkotmány elfogadásának pillanatában. Az ünnepelt alkotmány: az összesűrített, lerögzített jelen, s útmutatás a jövőre. Az ünneplő képviselők; a hatalomra jutott dolgozó nép képviselői... Az ünneplő közönség maga a dolgozó nép, azok a munkások, parasztok, nők, értelmiségiek, akik legjobbjaikat az országgyűlésbe küldték" — ezekkel a szavakkal számolt be az egykorú tudósítás alkotmányunk születésének napjáról, 1949. augusztus 20-ról.

Ez a nap azóta alkotmányunk ünnepe. Egy régi ünnep kapott ezzel olyan új tartalmat, amely méltó módon tükrözi a népünk életében bekövetkezett történelmi változást.

Augusztus 20 lényegében régen is egy új állam megalkotásának és megalkotójának ünnepe volt, államalapítónknak, István királynak ünnepe. Ezen a napon szegték meg az első kenyeret, egy hosszú, verejtékes év munkájának eredményét.

Ady Endre, a századfordulót követő évek magyar valóságának igaz szavú krónikása, 1902-ben így emlékezik meg az ünnepről: *„István királynak a napja van ma. Hivatalos ünnep, munkaszünetes nap... István király országa, amely majdnem gyarmata egy másik, züllő országnak, ... koldus, mert szipolyozták és szipolyozzák, ... ereje nincs, hogy leszámoljon a megbéklyózó feudalizmus maradványaival... Itt még társadalmilag az őskorban élünk... az ország sorsát kaszinóban intézik... A magyar politika teljesen belemerült a reakcióba, s egészen a kiváltságosak osztályát szolgálja... Közigazgatásunk példátlanul rossz. Iskoláink nem tudnak embereket faragni, csak félembereket. ... Íme, csak úgy odavetve is milyen garmadája az átkoknak. ... Ide új hit, új erő és új munka kell!"*

Az „új hit, új erő és új munka" társadalma a felszabadulás után született meg, s államának alaptörvényét fejezi ki az 1949. augusztus 20-án elfogadott alkotmány.

Alkotmányunk megszületése hazánk történelmének ezeréves korszakát zárta el. Nemcsak a jelen és a jövő ünnepe, hanem a magyar nép több évszázados harcának befejező mozzanata is. A sokat emlegetett „ezeréves alkotmány" csupán jogszokások, lényeges vonásaiban mindvégig feudális jogszokások gyűjteménye volt, a mindenkori elnyomó osztály törvényeinek tára.

A feudalizmus ellen és a nemzeti függetlenségért vívott harcok vezetői ennek a rendnek megváltoztatására törekedtek. Az első jelentős lépést a Rákóczi-szabadságharc során az ónodi országgyűlés tette, amely kimondta a Habsburgok trónfosztását. Ebben a döntésben még nem annyira a köztársaságra, vagyis a belső rend, a feudalizmus megdöntésére való törekvés, mint inkább a Habsburgok elleni gyűlölet, a nemzeti függetlenség eszméje jutott szóhoz.

Elsőnek a Martinovics-mozgalom vetette fel — francia példára — a polgári köztársaság gondolatát. *„Magyarország szövetséges köztársasággá alakuljon, amelyben minden nemzetiség saját nyelvével, szokásaival éljen, és vallását szabadon gyakorolhatja..., kifelé Magyarország tartományai egységes, oszthatatlan köztársaság gyanánt lépjenek fel..."* — követelte a mozgalom programja. A magyar jakobinus mozgalom vérbe fojtása után csaknem ötven év telt, amíg 1848 forradalma és szabadságharca újra felemelte a demokratikus átalakulás és a köztársaság eszméjének zászlaját. Petőfi Sándor, a szabadságharc költője versbe öntötte a felhívást:

*„Jogot a népnek, az emberiség
Nagy, szent nevében, adjatok jogot,
S a hon nevében egyszersmind, amely
Eldől, ha nem nyer új védoszlopot."*

Kossuth Lajos 1848. szeptember 23-i kiáltványában már a forradalom eredményeiről számolhat be: *„Robotot, dézsmát eltöröltünk. Az adófizetés terheiben megosztoztunk. Az ország védelmének kötelességében megosztoztunk. És a népet minden alkotmányos szabadságnak részesévé tettük."*

S a végső nagy lépés: 1849. április 14-én az országgyűlés egyhangúlag, „közakarattal" kimondta a Habsburg-ház trónfosztását. Ez a királyság végleges felszámolásának első lépése volt. Szemere Bertalan, a szabadságharc miniszterelnöke félreérthetetlenül hangsúlyozta: *„... a minisztérium magát republikai irányúnak vallja. Minden törekvésnek ellene lesz, ami a monarchiára visszavezethetné."*

A szabadságharc bukása után a fokozott elnyomás és a félgyarmati függés miatt hetven évnek kellett eltelnie, amíg 1918 novemberében a Nemzeti Tanács újra kikiáltotta a köztársaságot: *„Magyarország minden más országtól független és önálló népköztársaság."* De ekkor már kevésnek bizonyultak a polgári forradalom vívmányai, hiszen a szomszédos Oroszország már továbblépett. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom minőségileg új társadalmi rendszert alkotott: a szocialista társadalmat.

Magyarország történelmében is forradalmi helyzet következett be, s a Nagy Októberi Szocialista Forradalom példája nyomán kikiáltott Tanácsköztársaság volt az első, amely valóban demokratikus szabadságjogokat biztosított minden dolgozó ember számára. A munkásság és a parasztság először kapott demokratikus választójogot, először nyílt alkalma az elnyomott osztálynak, hogy saját belátása szerint, és saját osztályérdekeinek figyelembevételével szóljon bele az ország életébe. A magyar dolgozók éltek ezzel a frissen kapott joggal: a tanácskongresszus választásain

négy és fél millió dolgozó szavazott a proletárdiktatúrára. 1919. június 23-án a szövetséges tanácsok országos gyűlése elfogadta „A Magyarországi Szocialista Szövetségi Tanácsköztársaság alkotmányát". Ez volt a világ első szocialista alkotmánya! Az alapelvekben az alkotmány kimondta, hogy *„a Tanácsköztársaságban a proletárság minden szabadságot, jogot és hatalmat a kezébe vett"*, *„... a munkások, katonák és földművesek tanácsaiban a dolgozó nép hozza a törvényeket, hajtja azokat végre, és bíráskodik azok megszegői fölött."* *„A Tanácsköztársaság szabad népek szabad szövetsége; a Tanácsköztársaság külpolitikája a világforradalom segítségével el akarja érni a dolgozók világának békéjét. Békét akar minden hódítás és hadikárpótlás nélkül, a dolgozók önrendelkezési joga alapján."*

A Tanácsköztársaság alkotmánya megszabta a dolgozók jogait és kötelességeit. Először a történelemben kimondta, hogy a Tanácsköztársaságban csak annak van helye, aki dolgozik. Szólás-, sajtó-, gyülekezési és szervezkedési szabadságot biztosít a dolgozóknak, s e jogaik gyakorlásának biztosítására *„minden anyagi és szellemi támogatásban részesíti őket"*. A 10. §. kimondja, hogy *„A Tanácsköztársaság megszünteti a burzsoázia műveltségi kiváltságát, és megnyitja a dolgozók előtt a műveltség tényleges megszerzésének lehetőségét"*.

A Tanácsköztársaság a dolgozók lelkiismereti szabadságának védelme érdekében teljesen elválasztotta az államot az egyháztól, s szabad vallásgyakorlást biztosított. Fontos határozatokat hozott annak érdekében, hogy a Tanácsköztársaságban minden nemzetiség azonos jogokat és elbírálást élvezzen.

A Tanácsköztársaság történelmünk kimagasló állomása volt, népünk sok évszázados szabadságharcának szerves folytatása. Az 1949-ben megszületett alkotmány a Tanácsköztársaság jogrendjének, jogalkotásának számtalan tapasztalatát hasznosította.

A Horthy-uralom idején ismét az „ezeréves alkotmányra" hivatkozva gyilkolták a kommunisták, a becsületes dolgo-

zók ezreit. Ez az „alkotmány" lényegét tekintve egy évezreden át, egészen a felszabadulásig megtartotta feudális jellegét. A Horthy-korszak egyik jogtudósa, Tomcsányi Móric 1926-ban írott alkotmányjogi tanulmányában elismeri, hogy 1848, és az azt követő jogalkotás *„... nem érintette a magyar fejlődés ősi karakterét, a magyar alkotmány történeti jellegét és különösen nem a magyar közjog központjában álló szent korona tanát."* Amit a Horthy-korszak hozzátett az „ezeréves alkotmányhoz", az a faji megkülönböztetés és üldözés, a demokratikus szabadságjogok elvakult korlátozása.

A felszabadulást követő évekre nagy munka várt: a háború romjain, az ezeréves elnyomás továbbélő maradványain új társadalmi rend alapjait kellett lerakni.

1946 februárjáig Magyarország még formailag királyság volt. Ekkor kiáltották ki a köztársaságot, és három munkás-küzdelmes évre volt szükség, hogy a fiatal köztársaság alapelveit, törvényes rendjét, építőinek jogait és kötelességeit formába öntsük. Közben megszülettek az igazi demokratikus alkotmány társadalmi és gazdasági alapjai: megtörtént a földosztás; a termelési eszközök és a bankok állami tulajdonba vétele; felszámoltuk a háború pusztításait, az éhséget és az inflációt; társadalmi téren pedig megteremtettük a munkásosztály és a parasztság tényleges hatalmát. 1949-re az ország elegendő társadalmi-gazdasági erőt és tapasztalatot gyűjtött ahhoz, hogy megszülethessen a proletárdiktatúra, a munkás-paraszt szövetség írásba foglalt alkotmánya.

Mi is az alkotmány? Az állam alaptörvénye, s mint ilyen tükrözi az osztályharc során elért eredményeket és az osztályok közötti tényleges erőviszonyokat. A polgári és szocialista alkotmányok között alapvető különbség, hogy a polgári alkotmány antagonisztikus osztályellentétekre, a kizsákmányolók magántulajdonára, a demokratizmusnak ebből folyó megszüntetésére vagy korlátozására és a nemzeti elnyomásra épül fel, míg a szocialista alkotmány a lakosság nagy többségét képező dolgozók uralmát, a társadalmi tulajdont, a szocialista demokratizmust biztosítja.

A felszabadult Magyarország első húsz évének eredményei szolgáltatnak erre bizonyítékokat.

Alkotmányunk 2. §-a így hangzik: *„A Magyar Népköztársaságban minden hatalom a dolgozó népé."* Ennek bizonyítására elegendő lenne összehasonlítani, hogy kik ültek az „ezeréves alkotmány" parlamentjében, és kik a mi országgyűléseinkben. Csak a mi alkotmányunk biztosította demokratikus rendben lehetséges, hogy gyári munkásból, dolgozó parasztból miniszter váljék.

A legjobban felmérhető változást az alkotmánynak az : tétele tükrözi, amely minden társadalmi rend meghatározójára, a termelési eszközök tulajdonviszonyaira vonatkozik: *„A Magyar Népköztársaságban a termelési eszközök zöme társadalmi tulajdonként az állam, a közületek vagy szövetkezetek tulajdonában van."* Az államosításokkal, az ipar, a kereskedelem, a mezőgazdaság szocialista átszervezésével realizálódott ez a tétel. Ezért a Magyar Szocialista Munkáspárt VIII. kongresszusa már leszögezhette, hogy hazánkban *„osztatlanul uralkodóvá váltak a szocialista termelési viszonyok, befejeztük a szocializmus alapjainak lerakását"*.

„A Magyar Népköztársaság társadalmi rendjének alapja a munka" — így szól a 9. §. 1. bekezdése. Ezt az alaptételt az állampolgárok jogai és kötelességei felsorolásakor jogilag is alátámasztja: a munka minden magyar állampolgárnak joga, és egyszersmind kötelessége is. Ez az alaptörvény is csak a mi társadalmunkban valósulhatott meg, amely véglegesen felszámolta a „hárommillió koldus országát", a dolgozók naponta fenyegető rémét: a munkanélküliséget.

Emlékezzünk csak Ady idézett szavaira: *„Közigazgatásunk példátlanul rossz. Szinte kevés rá az ázsiai jelző."*

A Horthy-rendszerben az ország dolgozó lakossága csak formálisan vett részt a közéletben. Az ellenforradalmi rendszer a tiltó korlátozások tucatjaival védte uralmát a

dolgozó tömegek politikai beleszólásától. Ez érvényesült a választójog rendszerében s ez mutatkozott meg a törvényhozó testületek összetételében is.

A felszabadulás előtt a 18 éven felüli lakosságnak mintegy fele választhatott: 1935-ben a 6 026 000 főnyi 18 éven felüli népességből mindössze 3 004 000. Amikor Horthyék végre, Európában utolsónak rákényszerültek arra, hogy nyílt választásokról a titkos szavazásra térjenek rá, 1938-ban tovább szűkítették a jogosultak körét. A választási korhatárt 24 évről 26 évre emelték. A jogosultságot 6 év egyhelyben lakáshoz, 6 elemi iskola sikeres elvégzéséhez kötötték. Ez elsősorban természetesen a városi és falusi proletariátust érintette, jelentős részüket ezzel egyszerűen kizárták elemi állampolgári joguk gyakorlásából. ... A főrendiház 244 tagja között 1939-ben 5 herceg, 38 gróf, 16 báró, 29 főpap, 70 vezető állami tisztviselő, 11 bankár, gyáros stb. volt.

A képviselőház tagjainak összetétele sem mutatott kedvezőbb képet; azzal a különbséggel, hogy közöttük több volt a földbirtokos, a gyáros, az ügyvéd stb.

A felszabadulás után bekövetkezett társadalmi változásokat tükrözi a mi országgyűlésünk 1964. évi összetétele. Összesen 342 képviselőből: munkás 142, paraszt 64, értelmiségi 123, alkalmazott 9, egyéb 4.

Megvalósult végre a közigazgatás demokratizmusa is: a feudális hierarchia rendszere a felszabadulással összeomlott, majd 1950-ben létrejött a mindenki által választott tanácsok demokratikus szervezete.

Nálunk már természetes, hogy dolgozó emberek, munkások, parasztok, értelmiségiek ülnek az államhatalom legfelső és legalsó szerveiben is. Az is közismert, hogy nálunk minden 18. évét betöltött állampolgár választó és választható. Ennek megfelelően az 1963. évi választásokon több mint hétmillió ember titkos szavazáson jelölte ki küldötteit a parlamentbe és a különböző szintű tanácsokba.

A tanácsrendszer biztosítja a demokratikus jogok gyakorlását. A dolgozó nép az országgyűlésben, a tanácsokban közvetlenül részt vesz az államvezetésben, a törvényhozásban és a törvények végrehajtásában. A szocialista demokrácia kiterjesztését szolgálja, hogy a tanácsok mind nagyobb tömegeket vonjanak be az állam ügyeinek intézésébe, az állami munka ellenőrzésébe.

Az utóbbi években megélénkült a tanácsi állandó bizottságok tevékenysége, szaporodott javaslataik száma. A bizottságok részt vesznek megyéjük, városuk, kerületük terveinek kidolgozásában, vizsgálatokat tartanak a különböző állami, gazdasági, kulturális és egészségügyi szerveknél.

A parlamenti és tanácsi választások további demokratizálása, a nép közvetlenebb részvétele a politikai életben a szocializmus felépítésének nélkülözhetetlen eleme.

Az egyes ember elsősorban saját életszínvonalának, kulturális lehetőségeinek fejlődését érzékeli. Óriási változás történt ezen a téren is. Ady ezt írta: *„Iskoláink nem tudnak embereket faragni, csak félembereket.”* Ma az országgyűlés is foglalkozik azzal, hogy iskoláinkban - - az általános iskoláktól az egyetemekig — teljes embereket faragjanak. Évekig tartó munka előzte meg az oktatási reformot, és — ami ugyancsak egyedül a mi társadalmunkban lehetséges — sem a kezdeményezés, sem a reformok kidolgozása nem „felülről” indult el. Pedagógusok százai, tanítók és egyetemi tanárok több éves elemző munkája, alkotó vitája előzte meg és hozta létre. Iskolarendszerünk fontos új vonása, hogy 1964 óta, amikor eltöröltünk minden származási megkülönböztetést, csak a politikai megbízhatóság, a rátermettség és a tudás dönthet az egyetemi felvételeknél.

Vannak az alkotmánynak olyan cikkelyei is, amelyeket nem tudunk, mert nem lehet összehasonlítani az „ezeréves alkotmánnyal”. Még a XX. század elején, Ady idejében is csak a legjobbak álmodoztak olyan törvényekről, amelyek a nők egyenjogúságát, az ifjúság védelmét, vagy az üdülés jogát biztosítják.

Természetesen a jogok értékelése mellett nem lehet figyelmen kívül hagyni a kötelességeket sem, hiszen ezek fel-

ismerésén és teljesítésén múlik az alkotmány alapelveinek megvalósulása. És ebben ismét a munka a legfontosabb tényező. *„A Magyar Népköztársaság társadalmi rendjének alapja a munka.”* A munka, amely egyedüli létrehozója minden emberi értéknek, amely az embert kiemelte a természeti jelenségek közül és föléjük helyezte, s amely nélkülözhetetlen feltétele minden emberi társulásnak. A munka ma már nemcsak szorosan értelmezett fizikai munkát jelent, magában foglal minden olyan szellemi alkotó tevékenységet is, amely a társadalom haladását szolgálja. Az egyenlő jogokkal bíró állampolgárok, a dolgozók csak a munkában válnak, és csak ott válhatnak igazán egyenlőkké. Ez a látszólagos ellentmondás, hogy a munka egyszerre jog és kötelesség, önmagában oldódik fel, abban, hogy a munka mindenki számára hasznos.

A jogok és kötelességek dialektikus egysége — a társadalmi élet, az emberi együttélés egyik sarkköve. Az alkotmány adta jogok elvesztik értelmüket, ha figyelmen kívül hagyjuk a benne foglalt kötelességeket. Alkotmánynapi beszédében Kádár János világosan megfogalmazta ezt: *„Alkotmányunk kimondja, hogy a munkához mindenkinek joga van, de a munka egyben kötelesség is. Elvárjuk és megköveteljük, hogy minden egészséges és munkaképes ember dolgozzék. Engedjék meg, hogy ezen az ünnepi gyűlésen is utaljak arra, hogy húsz év története azt mutatja: az emberek egy része emberi gyöngeségből mindig előbb megtanulja, mihez van joga, mint azt, ami a kötelessége. Ezeknek az embereknek még az ünnepen is emlékezetükbe kell idéznünk, hogy mindazok a jogok, amelyek alkotmányunkban írva és a valóságban biztosítva vannak, csak azokat illetik meg, akik kötelezettségeiknek is eleget tesznek.”*

Alkotmányunk nemsokára húsz éves lesz. Minden születésnapján újabb és egyre nagyobb eredményeket összegezhetünk. Az alkotómunka, a törvényes rend az anyagi és kulturális jólét — egész népünk közös érdeme és kincse.

Ajánlott irodalom

A Magyar Tanácsköztársaság állama és joga. (Tanulmánygyűjtemény.) *Szerkesztette:* Sarlós Márton. Kossuth Könyvkiadó 1959.

Beér János: A népi demokratikus köztársaságok alkotmánya. Budapest 1949.

Beszédek és cikkek a „Népszabadság”, „Népszava”, „Magyar Nemzet” 1965—1966. évi augusztus 20-i számaiban.

Dallos Ferenc: A tanácsok a szocialista demokrácia szervei. Kossuth Könyvkiadó 1964.

N. P. Kareva: A Szovjetunió alkotmánya. Szikra 1949.

A Magyar Népköztársaság Alkotmánya 1949.

Mihail Iszakovszkij

Múlt és jelen

Szomorú kis sárfészekben születtem —
a parasztok arról daloltak ott,
hogy az öröm feléjük futna, de
elgáncsolják a gazdagok.

Apám és minden ősöm szolgaként
mások lopott jószágán robotolt;
betegség és didergő nyomor
kunyhóiknak örök vendége volt.

Konok mezőkön izzadtak napestig,
vak volt az útjuk és egük: setét —
eljövendő kínokról énekelt
az anya, míg ringatta gyermekét.

Eke, borona, nadrágszíjnyi föld,
Ez volt az élet: küszködés, mocsok.
A jelen kéklő égboltja alatt
a gyilkos múltra gyakran gondolok.

Mennyit szenvedtél, életem dús fája,
mikor még csak hajtásod ütközött!
Virulsz most: rád ég s föld áldása árad,
s madárraj csivog lombjaid között!

A Kommunisták Magyarországi Pártja megalakulásának évfordulója

(november 24)

„... A kommunisták: az öntudatos proletárok. Azok, akik nemcsak szavakkal törekszenek a munkásság felszabadítására a tőke igája alól.

... A kommunisták azok, akik az uralkodó osztályoktól nem várnak semmit, hanem vallják Marxszal, hogy a munkásság csak önmaga szabadíthatja föl magát. Azok a kommunisták, akik nem a szavakkal, hanem a tettekkel nemzetköziek. Akik azt tartják, hogy nemzetköziség csak egyféle van, s csakis egyféle lehet. Nem olyan, amely háború idején az osztályharc felfüggesztésével saját elnyomóinak szolgálatába állítja a proletárságot, s ellenségei helyett testvérei gyilkolására buzdítja. Hanem hirdetik és vallják, hogy »a proletárnak nincs hazája, s nem lehet tőle elvenni azt, amije nincsen« (Marx). Csupán egyféle nemzetköziséget ismernek el, mely a szociális forradalomban egybeforrasztja a világ valamennyi munkását.

Az is megkülönbözteti őket minden más munkáspárttól, hogy ők a szocializmust nem úgy állítják oda a munkásosztály elé, mint valami ábrándképet, ígéret földjét, melynek eléréséig nemcsak egy nemzedéknek kell elpusztulni a proletárélet sivatagában, ... hanem a nemzedékek egész sorozatának. A szocialzmusért való küzdelem a kommunisták szerint — támaszkodva Marx Károly és Engels Frigyes meg nem hamisított tanításaira — a ma feladata. Minden nap, amelyet elmulaszt a munkásság a kapitalisták elleni végső és döntő küzdelem megkezdésére, az államhatalomért, ok és alap nélkül hosszabbítja meg a pro-

letariátusnak a tőkés termelésbeli siralom völgyében való szenvedését."

Kun Béla, a Kommunisták Magyarországi Pártjának egyik alapító tagja és első vezetője, az első magyar proletárdiktatúra, a Tanácsköztársaság egyik nagy vezéralakja, a magyar és a nemzetközi munkásmozgalom kiemelkedő harcosa írta e szavakat 1918-ban, „Mit akarnak a kommunisták?" című röpiratában.

*

A Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakulása fordulópont a magyar munkásmozgalom és egész Magyarország történetében. Az 1918. november 24-én megszületett KMP-vel új típusú, marxista—leninista párt jött létre, amely csaknem ötven éve vezeti hazánkban a munkásosztály forradalmi harcát.

A KMP története: a szabad, független, szocialista Magyarországért, a munkás-paraszt szövetség megteremtéséért, a munkásosztály hatalmáért, a proletárdiktatúráért vívott szüntelen harc története. Tevékenységének fél százada alatt a párt létrehozta az első magyar proletárdiktatúrát, a Tanácsköztársaságot, végigharcolta a negyedszázados Horthy-terroruralmat, tagjai küzdöttek a magyar és a német fasizmus ellen, itthon vagy a Vörös Hadsereg oldalán, s a felszabadulás után a magyar nép, a magyar munkásosztály, a dolgozó parasztság és értelmiség e párt vezetésével teremtett új országot, szocialista Magyarországot. Ennek a félévszázados küzdelemnek történelmi előzménye és hagyománya a magyar nép sok évszázados harca a szabadságért, a függetlenségért és a jogért — mindez a KMP eredményes harca nyomán vált valóra.

A Kommunisták Magyarországi Pártja olyan történelmi helyzetben jött létre, amikor minden eddiginél erősebben fellángolt a magyar proletariátus forradalmi harca. A fellendülés külső okai — a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme Oroszországban és a négy éve tartó értelmetlen, véres háború — mellett belső okok is hatottak: a századfordulót követő, közel két évtized magyar társadalmának bonyolult, kibékíthetetlen ellentmondásai a végsőkig éleződtek. A háború s a néptömegek nyomorának fokozódása különösen súlyosbította az osztályellentéteket. Mindez forradalmi válsághoz vezetett. Az elégedetlenséget erőteljesen növelte, hogy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom példája a magyar munkásságnak is kivezető utat mutatott. A magyar munkásság felismerte a két ország politikai és társadalmi helyzete közötti hasonlóságot, s ez még inkább fokozta harci kedvét. A Szociáldemokrata Párt vezetése nem elégítette ki a forradalmasodó tömegeket. Az SZDP már a háború kezdetén is súlyos felelősséget vállalt magára: a II. Internacionálé opportunista pártjaival együtt megtagadta, hogy háborúellenes nyilatkozatot adjon, s ezzel nyíltan támogatta az uralkodó osztály háborús politikáját. Később azután egyre inkább képtelenné vált a forradalmi mozgalom vezetésére. Pedig ekkor már megsokasodtak a forradalom érlelődéséről tanúskodó jelek.

1918 a sztrájkok jegyében kezdődött. A januári általános sztrájkban, amelyet a munkásmozgalom baloldali szárnya kezdeményezett, mintegy 300 000 munkás vett részt. Ekkor már — elsősorban a hadiüzemekben — alakulni kezdtek a munkástanácsok. A Szociáldemokrata Párt segített a kormánynak letörni a sztrájkot, de fél évvel később újabb sztrájkhullám következett. Az a tény, hogy ezeket az általános sztrájkokat le tudták törni, megmutatta: hiányzik a munkásosztály forradalmi harcának éléről egy forradalmi párt.

A munkásmozgalom gyors balratolódásának és az októberi forradalomnak a hatására azonban az SZDP-ben és azon kívül is egyre több baloldali csoport alakult, s ezek kezükbe vették a munkásság megmozdulásainak irányítását. E baloldali csoportok három nagy irányzatra oszthatók.

Az egyik szárnyat a szociáldemokrata baloldal képviselői alkották: a baloldali gyári bizalmiak, és a párton belüli

baloldali ellenzék. Vezetőik voltak: Szabó Ervin, Alpári Gyula, s az újabbak közül Landler Jenő, Hamburger Jenő és mások.

A második irányzat, az ún. forradalmi szocialisták csoportja a háborúellenesség jelszavát írta zászlajára.

A harmadik nagy baloldali csoportot azok alkották, akik orosz hadifogságból tértek haza és ott kommunistákká nevelődtek. A legismertebbek — Kun Béla, Szamuely Tibor, Karikás Frigyes, Münnich Ferenc és a többiek — már a Nagy Októberi Szocialista Forradalom előtt csatlakoztak a Bolsevik Párthoz, megismerkedtek a marxizmus—leninizmus legalapvetőbb tanításaival, és elsajátították a lenini forradalmi gyakorlatot is. Közülük igen sokan részt vettek az októberi forradalom küzdelmeiben.

A forradalmi baloldali csoportosulások irányították azokat a tömegmegmozdulásokat, amelyek 1918 októberében alapjaiban ingatták meg a fennálló társadalmi rendet. Az egyre erőteljesebbé váló tüntetések megbuktatták Tisza István kormányát. Október 25-én három párt (az SZDP, Károlyi Mihály, valamint Jászi Oszkár pártja) koalíciót alkotott, amely megalakította a Nemzeti Tanácsot. A Tanács legfontosabb követelései: a háború befejezése, Magyarország függetlensége, általános, egyenlő és titkos választójog alapján történő választások, földreform, önrendelkezési jog a nemzetiségeknek. A Tanács programja radikális volt, de nem következetesen forradalmi. A forradalmat a magyar munkásság valóban forradalmi tömegei vitték véghez a háborúba belefáradt katonaság támogatásával. Október 31-én Magyarországon győzött a polgári demokratikus forradalom! Károlyi Mihály letette az esküt a király képviseletében megjelenő József főherceg előtt. November 16-án pedig kikiáltották a *„minden más államtól független, önálló Népköztársaságot"*.

A polgári forradalom valóban meghozta a várva várt nemzeti függetlenséget és a demokratikus szabadságjogokat. De ez akkor már kevésnek bizonyult.

A Szociáldemokrata Párt vezetői „rendre" és „nyugalomra" intettek, de a munkások legjobbjai látták, hogy mindez a forradalomnak csak a kezdete és nem a vége.

Az Oroszországban működő kommunista csoport már 1918. november 4-én elhatározta, hogy megalakítja a Kommunisták Magyarországi Pártját. Megválasztották az ideiglenes Központi Bizottságot, élén Kun Bélával, s határozatilag kötelezték a kommunistákat, hogy térjenek haza Magyarországra, és az itteni baloldali forradalmi csoportok bevonásával alakítsák meg a KMP-t.

Az itthon tevékenykedő baloldali, de még nem kommunista csoportok egyesítése ekkor már nem volt nehéz feladat. Csatlakozásukat siettette, hogy látták és belátták a polgári forradalom továbbvitelének és szocialista forradalommá alakításának szükségszerűségét, szakítani tudtak a Szociáldemokrata Párttal és erőt meríthettek a szovjet támogatásból. Lenin az első pillanattól kezdve figyelemmel kísérte a magyarországi eseményeket, és táviratban üdvözölte a győztes forradalmat: *„Mi, Oroszország munkásai, parasztjai és katonái, akik a földbirtokosokon, tőkéseken, tábornokokon és bürokratákon aratott győzelmünk első évfordulójának megünneplésére készülünk, testvéri üdvözletünket küldjük önöknek, elvtársak, a volt Osztrák—Magyar Monarchia munkásainak, parasztjainak és katonáinak az elnyomókon aratott győzelmük alkalmából."*

Az egyesítést segítette elő a nemzetközi munkásmozgalom nagyarányú fellendülése is.

Mindeme tényezők együttes hatásaként 1918. november 24-én Kun Béla vezetésével megalakult a Kommunisták Magyarországi Pártja.

A testvérpártok melegen üdvözölték a KMP-t.

Elsőnek az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt küldte el köszöntő sorait: *„Nagy örömmel kísérjük figyelemmel az önök fellépését és az önök küzdelmét a forradalmi szocializmus zászlója alatt. ... A német, osztrák és magyar proletariátusnak meg kell érteni, hogy számára az egyetlen megoldás — a saját hatalmában van, amely kö-*

nyörtelenül meg fogja törni a burzsoá hatalom minden ellenállását..."

A Kommunisták Németországi Pártjának üdvözletét Karl Liebknecht tolmácsolta: *„Szívből örvendünk, hallva megalakulástokat, sikereiteket és kilátástokat. A magyar munkásság forradalmi ereje kedvező jóslásra ad módot a közeljövőre...*"

Nemcsak a külföldi testvérpártok, a magyar munkásság is örömmel vette hírét forradalmi élcsapata megalakulásának. Az üzemekben, a katonai alakulatokban, városokban és falvakban egymás után születtek a párt új szervezetei.

A korabeli kommunista, polgári, de még a kommunistaellenes sajtó is mindennap újabb pártszervezetek megalakulásáról, újabb munkás-, katona- és földművestömegek csatlakozásáról tudósíthatott. A „Vörös Újság", a KMP lapja, alig három héttel a párt megalakulása után, december 18-án ezt írta: *„Az agitáció teljes erővel megindult. A kommunista igazságok felébresztették a munkásokban azt a természetes forradalmiságot, amelyet meg nem ölt, de ellankasztott a szociáldemokrácia messiásváró prédikációja."*

A KMP-nek néhány hét alatt sikerült maga mögé állítania az ország dolgozóinak hatalmas tömegeit, mert a tömegek megértették, hogy csak az új típusú forradalmi párt tudja győzelemre vinni harcukat.

A KMP már megalakulásakor gondot fordított arra, hogy létrehozza saját ifjúsági szervezetét. Ezt megelőzően maga mellé állította a Szociáldemokrata Párt ifjúsági szervezetét, az Ifjúmunkások Országos Szövetségét.

A Kommunisták Magyarországi Pártjának ideiglenes szervezeti szabályzatát 1918. december 28-án közölte a „Vörös Ujság". Legjelentősebb pontjai:

„1. A Kommunisták Magyarországi Pártja a kommunisták nemzetközi szövetségének magyarországi szervezete.

2. A Kommunisták Magyarországi Pártjának tagja lehet:

a) minden bérmunkás és földtelen paraszt,

b) nem bérmunkások — csupán két tag ajánlása alapján vehetők fel...

7. Minden, bárhová megválasztott elvtárs, amennyiben a kommunista elvnek meg nem felelő módon járna el, megbízói részéről bármikor visszahívható és más elvtárs választható helyette. Minden testületben, ahol a Kommunista Párt tagjai bármilyen minőségben működnek, a tagok csoportot kötelesek alkotni. A csoport köteles működését a helyi szervezet ellenőrzésének alávetni..."

Ez a szervezeti szabályzat is tükrözi, hogy a KMP a proletariátus, illetve a proletariátus legöntudatosabb rétegének szervezete volt. Ez biztosította élcsapat jellegét. A szabályzat kifejezésre juttatta a párt internacionalista meggyőződését, s biztosította a demokratikus centralizmus lenini elvének megvalósulását.

1919 januárjában Európa-szerte megindult az ellenforradalmi erők támadása. Magyarországon is összefogtak a Kommunista Párt ellenfelei a pártnak és tömegbázisának megsemmisítésére. Sok kommunistát börtönbe vetettek és a terror megnyilvánulásai sem voltak ritkák.

1919 februárjában letartóztatták a párt legtöbb vezetőjét. Az illegalitásba kényszerített Kommunista Párt azonban tovább dolgozott. 1919. február 20-a után ezzel a felhívással fordult a kommunistákhoz, a munkásokhoz:

„Munkások! Elvtársak!

Kibírtuk Tisza Istvánék és Vázsonyi Vilmosék terrorját és üldöztetéseit. Ki fogjuk hát bírni a kormányszocialisták terrorját és üldözéseit is.

Rendületlenül és fokozott erővel folytatjuk a felvilágosítás és szervezés munkáját, pártunk további kiépítését. Mindenki tegye meg proletárkötelességét! Be kell vonnunk pártszervezetünk kötelekébe mindazokat a munkásokat, akiknek a burzsoá-kapitalizmus egyre reménytelenebbé váló védelme és megerősítése végre felnyitja a szemét.

Még annyi elvtársunk letartóztatása sem akaszthatja meg egy pillanatra sem a proletárforradalom előkészítésének munkáját. A proletariátus belső erői és szükségletei teremtették meg és mozgatták azt eddig is, és nem egyes emberek és pártvezérek. És ezek a legyőzhetetlen forra-

dalmi erők mindenkit pótolni fognak, ha száz pártvezetőségünket is fogják agyonveretni, vagy letartóztatni a nyomorult vakok, akik képtelenek eszükkel felérni a proletariátus mérhetetlen életerőit!"

És a munkásság tovább folytatta harcát. Februárban egymást érték a tüntetések a kormány ellen, a bebörtönzött kommunisták szabadon bocsátásáért. Március 18-án a csepeli munkások, 19-én a munkanélküliek, 20-án a nyomdászok sztrájkoltak, és tüntettek a kommunista vezetők szabadon bocsátásáért, a proletárhatalom mellett.

A KMP március 23-ra fegyveres felkelést szervezett, és hozzálátott a budapesti munkásság felfegyverzéséhez. A fegyveres felkelésre azonban nem került sor. A március 20-án átnyújtott Vix-jegyzék Magyarországtól újabb területek átadását követelte, s ez olyan felháborodást váltott ki a tömegek körében, hogy a tehetetlen kormány megbukott.

Károlyi Mihály átadta a hatalmat az SZDP-nek, amely azonban a kialakult forradalmi helyzetben nem merte egyedül vállalni a kormánylakítás felelősségét, s felajánlotta az egyesülést a Kommunsta Pártnak. Kun Béla, a párt vezetője egy börtönből írott levelében így vélekedik az egyesülésről: *„Magára a munkásmozgalom egységesítésére vonatkozóan az az álláspontom, hogy csak a valóságos és nem csupán a látszólagos egység az, amely a proletariátus felszabadítását szolgálja. ... csak olyan proletáregység, a munkásmozgalomnak csak olyan egységes szervezete lenne hasznos, amelyet valóban elméleti és elvi egység alapoz meg, s amely nem az osztály-együttműködést, hanem az osztályharcot szolgálja. Elvi áldozatot, elvfeladást jelent, ehhez nem fér kétség."*

Az SZDP elfogadta a KMP programját, és megkezdődtek a tárgyalások az egyesülésről.

A két párt egyesülése az adott történelmi helyzetben szükségszerű és helyes lépés volt, a hatalom átvételének egyetlen lehetséges módja. Az egyesülés alkalmával azonban a fiatal és tapasztalatlan Kommunista Párt vezetői elkövettek néhány olyan hibát, amely később végzetessé vált a Tanácsköztársaság számára.

Az egyesülés során a Kommunista Párt felhígult (a Szociáldemokrata Párt közel tízszeres taglétszámot hozott az egyesült pártba), s elveszítette lenini értelemben vett élcsapat jellegét. Ezzel megfosztotta a proletariátust új típusú, forradalmi, marxista—leninista pártjától.

Ennek ellenére a Tanácsköztársaság 133 napos uralma alatt a párt vezette a harcot az építésért, majd a haza védelméért.

A Tanácsköztársaság bukása után a párt számos vezetőjét meggyilkolták, mások emigrációba kényszerültek, de megmaradt vezetői már 1920-ban hozzáláttak a párt újjászervezéséhez.

A fasizmus körülményei között újjáéledő párt kettős feladat előtt állott: egyrészt tagjait ideológiailag fel kellett készíteni a pártmunkára, másrészt meg kellett szervezni az illegális pártot — szervezetileg is. Az ideológiai felkészítés lényege a marxizmus—leninizmus tanulmányozása volt. Jóval nehezebb volt az illegalitás körülményeinek megfelelően létrehozni a párt szervezeteit, hiszen a párt tagjai nem rendelkeztek ilyen irányú gyakorlati tapasztalatokkal.

A munkásmozgalom — amelynek a Kommunista Párt újjászervezéséig a Szociáldemokrata Párt volt az egyetlen fóruma — 1922-ben éledezni kezdett és létrehozta a maga baloldali ellenzékét az SZDP-n belül. Ez kedvező feltételeket teremtett a kommunista mozgalom számára is. Ekkor azonban a párton belüli frakcióharc nehezítette az újjászervezés amúgy sem könnyű munkáját. A Komintern 1921-ben határozatot hozott, amelyben az éledőben levő magyar munkásmozgalom elsődleges feladatainak a szigorú konspiráción alapuló illegális szervezet létrehozását, a legális munkásszervezetekben folytatott munkát, a jobboldali szociáldemokrácia leleplezését tartja. E határozat nyomán fokozatosan kiépült a párt illegális és legális hálózata.

A pártnak öt évre volt szüksége ahhoz, hogy sorait rendezze, s 1925-ben megtartotta újjáalakuló kongresszusát, amelyen a többi között levelet intéztek az Oroszországi Kommunista Párt Központi Bizottságához: „... *a forradalmi tradíciót, amely él és hat a magyar dolgozók soraiban, biztos alapnak tekintjük arra, hogy a mi pártunkat, amely a földalattiság nehéz viszonyai között küzd, Lenin tanításai alapján olyanná szervezzük, mint amilyen az Oroszországi Kommunista Párt, a leninizmus segítségével, annak módszereivel, a múltban elkövetett minden hibánk éles és gyümölcsöző önkritikájával, megnyerjük a forradalmi harcra a munkásosztály és a parasztság nagy többségét és olyan győzelemre vezessük őket, amelyet nem a bukás, hanem a végső győzelem, a felszabadulás követ.*"

Ugyanez év áprilisában a KMP irányításával létrejött egy legális szervezet, a Magyarországi Szociálista Munkáspárt. Feladata az volt, hogy az illegalitásba kényszerített Kommunista Párt legális szervező munkáját végezze. Programjában elsősorban földreformot és demokratikus szabadságjogokat követelt. Az MSZMP alig egy év alatt tömegpárttá vált. Horthyék megsejtvén benne a veszélyt lehetetlenné tették működését, s kétévi fennállása után feloszlatták.

1930-ban a KMP megtartotta II. kongresszusát. A kongresszusnak Magyarország dolgozóihoz intézett felhívása megvilágítja a párt további célkitűzéseit, programját, irányelveit:

„*Munkások! Szegényparasztok! Elvtársak!*

A Kommunisták Magyarországi Pártjának... II. kongresszusa szól hozzátok! Annak a pártnak a kongresszusa, amely 1919-ben dicsőséggel vezette győzelemre a magyar proletariátust a hatalomért vívott harcban. Azé a párté, amely a proletárdiktatúra bukása óta föld alá szorítva, minden véres üldözéssel dacolva, elszántan folytatja harcát, s a proletariátus élén haladva szervezi az új proletárforradalmat.

... A Kommunisták Magyarországi Pártja tömegharcra hív benneteket. Tisztában van vele, hogy az élcsapat példaadása nem pótolhatja a tömegek elszántságát. A Kommunisták Magyarországi Pártja illegális, földalatti párt, de mégsem kis szekta, mégis a munkástömegek vezető pártja. A kizsákmányoltak legszélesebb egységfrontját szervezi az üzemben, a bányákban, az uradalmakban, a falun a kizsákmányolók ellen.

... Munkások! Elvtársak!

A sztrájkok, az utcai tüntetések mellett új hathatósabb fegyvert kell a fasiszta diktatúra mellének szögeznetek: a politikai tömegsztrájk fegyverét. Május elseje megmutatta, hogy a magyar munkásság még nem felejtette el ennek a proletárfegyvernek a forgatását! Állítsatok milliókat csatasorba a politikai tömegsztrájk fegyverével az ellenforradalom ellen. A politikai tömegsztrájk proletárhívása a falvak legelzártabb zugaiba is elhatol és harcra ösztönzi a szegényparasztokat is!"

A munkásság megértette a felhívást: 1930. szeptember elsején hatalmas tömegtüntetéssel válaszolt. A kongresszus fő jelszavai: „*Be az üzemekbe!*" — „*Be a tömegek közé!*" — valósággá váltak, s a szervező munka fellendülése nyomán széles körű sztrájkmozgalmak bontakoztak ki szerte az országban. Horthyék rendőrsége természetesen ellenintézkedéseket foganatosított, a letartóztatások egyre nagyobb méreteket öltöttek. 1932-ben letartóztatták és bestiális kínzások után a statáriális bíróság ítéletével kivégezték Sallai Imrét és Fürst Sándort, a Kommunista Párt két vezetőjét.

Az „Új Március", a párt külföldön megjelent lapja így emlékezett meg róluk:

„*A burzsoázia tudja, kit gyilkolt meg, a proletariátus sohasem felejti el, kit veszített... A hóhérok, a fasiszta burzsoák Magyarországát perzseli égető gyűlöletünk, és forradalmi elszántságunk. E tűz még lángra lobban! A két Magyarország még egyszer meg fog ütközni és miénk lesz a végső győzelem!*"

1933 után Németországban totális fasiszta diktatúra ala-

kult ki. A példát Horthy-Magyarország is követni igyekezett. A KMP már a Komintern VII. kongresszusa előtt a munkásegységfrontban látta a fasizmus elleni eredményes harc elsődleges lehetőségét. 1935 januárjában a KMP Központi Bizottsága felhívással fordult a Szociáldemokrata Párthoz és a Szakszervezeti Tanácshoz, amelyben felhívja a figyelmüket a kormánynak a választójogok és a szakszervezetek önállóságát és osztályjellegét veszélyeztető törvényjavaslataira, majd így folytatja:

„A fenyegető veszély oly komoly és annyira aktuális, hogy kizárólag a munkásság egységes ellenállásával tudjuk a fasiszta támadást visszaverni. Ezért mi, áthatva a helyzet és a belőle fakadó feladatok tudatától, javasoljuk az összes magyar munkásszervezetek párt- és szervezetközi megállapodását.

...A fasiszta támadás kibontakozásának pillanatában a munkásságot és dolgozó népet fenyegető nagy veszély adott körülményei között a legsürgősebben meg kell teremteni a munkásság akcióegységét."

1935-ben a Komintern VII. kongresszusa behatóan elemezte a fasizmust és az ellene folytatandó harc eszközeként a széles körű antifasiszta népfrontot jelölte meg. Ugyanakkor azt is világosan leszögezte, hogy ez a népfront csakis a Kommunista Párt szervező munkája nyomán és az ő vezetésével valósulhat meg és töltheti be hivatását.

A KMP éveken át fáradozott a magyar népfront létrehozásáért, ez azonban részben a Szociáldemokrata Párt vonakodása — sőt egyes irányzatainak tiltakozása —, részben pedig a KMP szervezeti gyengesége miatt nem valósulhatott meg. Mégis ez a viszonylag gyenge Kommunista Párt volt az egyetlen szervezett erő, amely harcba szállt a fasizmussal, s kidolgozta a fasizmus elleni harc politikáját és stratégiáját.

A háború kitörése után a KMP újabb felhívást intézett — most már minden magyar dolgozóhoz:

„Magyarország csak úgy menekülhet meg a háborútól, ha függetleníti magát az imperialista hatalmaktól és külpolitikájában a Szovjetunióra támaszkodik, mely egyedül biztosíthatja számára a békét!

A mai reakciós kormányzat Magyarországon nem biztosítéka ennek az igazi békepolitikának. Ellenkezőleg, a »semlegesség« jelszava alatt Magyarország bevonását a háborúba készíti elő. Élelmiszereinket már most külföldre szállítják, és meggazdagodnak rajta, míg itthon nincs mit enni és nő a drágaság.

Nem a nyilasoktól a szociáldemokrata vezetőkig terjedő »nemzeti egységfront«, hanem a dolgozó nép alulról szervezett széles frontja lesz csak képes biztosítani az igazi békepolitikát és a békét! Csak ha a munkások egységesek lesznek, ha a munkások, parasztok, a dolgozó értelmiség összefognak, lesznek képesek kiharcolni a békét, kenyeret, földet, szabadságot!"

A párt helyzetértékelését igazolták az események: a „semleges" Magyarország öt nappal a német támadás után hadat üzent a Szovjetuniónak. A párt előtt új feladat állt: harcolni a német fasizmustól való elszakadásért és a háborúból való kilépésért. S a harc első eredményei hamar megmutatkoztak.

1941. október 6-án függetlenségi tüntetés volt a Batthyány-emlékmécsesnél. A „Népszava" karácsonyi száma a munkás-paraszt szövetséget és a nemzeti összefogást hirdette. Az 1942. február elsején megjelent illegális „Szabad Nép" első számának vezércikke ezt a címet viselte: „Szabad nép, szabad országban!" A párt irányításával létrejött a Magyar Történelmi Emlékbizottság, amely programjában 1848 emlékeinek felkutatását hirdette s a forradalom és szabadságharc eszméit akarta feleleveníteni. A pártnak ez a legális fedőszerve szervezte meg az 1942. március 15-i tömegtüntetést a Petőfi-szobornál. A tüntetők — a rendőrség brutális támadása ellenére — háború- és fasizmusellenes jelszavakat hangoztattak.

A hatalom természetesen terrorral válaszolt az akciókra. utoljára talán a Tanácsköztársaság bukása után volt ilyen nagyarányú letartóztatás. Elpusztították Rózsa Ferencet, a

„Szabad Nép" szerkesztőjét és Schönherz Zoltánt, a KMP egyik titkárát. A párt igen nagyérveszteségeket szenvedett, ezért a Központi Bizottság 1943 júniusában elhatározta, hogy a harc további folytatása érdekében megváltoztatja a párt nevét. A Békepárt folytatta elődjének akcióit: *„A Békepárt célja: zászló legyen és fegyver a nemzet szolgálatában. Küzdünk, míg el nem érjük:*

a békét, a hitleristákkal való szakítást, az Angliával, Egyesült Államokkal, a Szovjetunióval és minden szomszéd néppel való békés együttműködést, a kifelé független, befelé szabad és demokratikus Magyarországot, a háborús nyomor és éhség megszüntetését.

... A hitlerizmus megsemmisítésével, a béke és a demokrácia megszilárdulásával céljainknál leszünk, feladatainkat megoldottnak tekintjük..." — írja a párt első röpiratában.

1944. március 19-én a németek megszállták Magyarországot. A párt még ezen a napon kiadott röpcéduláján figyelmeztetett: Magyarország történelmének legválságosabb napjait éli, és csak a nemzeti összefogás mutathat kivezető utat.

„Munkások, parasztok, polgárok, diákok!... Gyárakban, bányákban, műhelyekben, irodákban és házakban, egyetemeken, laktanyákban, őrszobákon, falvakban, ketten, hárman, tízen fogjatok össze!... Ne legyen se éjjele, se nappala hazánk földjén a német megszállóknak! Éljen a független, szabad, demokratikus Magyarország!"

Alig két hónap alatt a kommunisták kezdeményezésére a fasisztaellenes erőkből létrejött a Magyar Front!

A nyilas puccs után a párt (amely 1944 szeptemberétől ismét Kommunista Párt néven működött) erőit a fegyveres ellenállás megszervezésére fordította. A megalakult partizáncsoportok elsősorban szabotázsakciókat hajtottak végre.

Alig lépték át a magyar határt a Vörös Hadsereg első alakulatai, amikor 1944. november 30-án a Magyar Kommunista Párt már közzétette „Magyarország demokratikus újjáépítésének és felemelkedésének programját", amelyet a

december 2-án létrejött Magyar Nemzeti Függetlenségi Front — kevés változtatással — programjának fogadott el.

A program első fejezetének lényege: azonnal szakítani kell Németországgal és a szovjet csapatok oldalán a fasizmus ellen kell fordulni! Magyarországot meg kell tisztítani a német és magyar fasizmus minden maradványától, s biztosítani kell a demokratikus szabadságjogokat minden dolgozó számára.

A második fejezet a mezőgazdaság átalakításával, a földreformmal, a földosztással foglalkozott.

A harmadik fejezet az ipar és az egész nemzetgazdaság reformját követelte. Legfontosabb teendőként a bányák és energiaforrások államosítását, a háborús veszteségek pótlását és inflációellenes gazdasági intézkedések foganatosítását jelölte meg.

A negyedik fejezet a munkásság sok évtizedes gazdasági és politikai követeléseinek megvalósítását javasolta.

Az ötödik fejezet a békés és demokratikus külpolitika és nemzetiségi politika szükségességét hangsúlyozta.

A hatodik fejezet a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front létrehozását követelte az összes demokratikus pártok, szervezetek, csoportok bevonásával.

A program ezzel a felhívással fejeződött be: *„Célunk: a haza megmentése! Harcba hívjuk a nemzetet e program megvalósításáért!"*

És a párt megvalósította ezt a programot! A felszabadulás, majd az 1946 februárjában kikiáltott köztársaság lényegében megoldotta a polgári forradalom feladatát.

Megindult a harc a proletárdiktatúráért. A politikai küzdelemből az 1947-es őszi választásokon a Magyar Kommunista Párt került ki győztesen, az a párt, amely megindította és megvalósította az ország újjáépítését, felszámolta az éhínséget és az inflációt, s a szocialista átalakítás programját tűzte zászlajára.

1948-ban újra megtörtént a két munkáspárt egyesülése — de most már a marxizmus—leninizmus elvi alapjain, eszmeileg és szervezetileg is kiküszöbölve azokat a hibá-

kat, amelyeket az első egyesüléskor 1919-ben elkövettek. Az egyesült párt a Magyar Dolgozók Pártja nevét kapta.

A párt vezetésével népünk sorra megvalósította a szocialista átalakulás feladatait: társadalmi tulajdonba vette a termelési eszközöket és bankokat, majd a mezőgazdaság szocialista átszervezésével megteremtette a munkás-paraszt szövetség államának gazdasági alapjait. A szocialista forradalommal párhuzamosan megvalósult a kulturális forradalom, amely évszázados sötétséget számolt fel hazánkban.

Az 1949 után elburjánzott személyi kultusz a pártot sem — sőt éppen a pártot nem — hagyta érintetlenül. Az 1956-os ellenforradalom bebizonyította, hogy az ötvenes évek során a párt meglehetősen felhígult, karrierista, sőt ellenséges elemek kerültek be a pátba. De az osztályhű kommunisták mindvégig kitartottak. Az ellenforradalom sötét napjaiban is a kommunisták voltak a nép hatalmának hűséges, megingathatatlan védelmezői.

Az ellenforradalom viharában újjászületett Magyar Szocialista Munkáspárt az 1918-ban született Kommunisták Magyarországi Pártja hagyományainak méltó örököse.

Az MSZMP az ellenforradalom leverése után kiküszöbölte a korábbi pártvezetésnek a szocializmus építésében elkövetett hibáit, szövetségi politikájával a nép többségét érdekeltté tette a szocializmus felépítésében, következetes politikai irányvonalával a pártot képessé tette vezető szerepének betöltésére. A párt vezető szerepének állandó erősítése — ahogy ez az MSZMP korábbi kongresszusain is — a IX. kongresszus egyik központi problémája volt. E gondolatkört dokumentálják a kongresszus előtt kiadott tézisekből itt közölt részletek.

„*31. Pártunk forradalmi hivatásának megfelelően vezeti és szervezi hazánkban a szocializmus építését. Töretlenül érvényesíti azt a politikai irányvonalat, amelyet az elmúlt évtizedben a jobboldali opportunizmus, a revizionizmus és a dogmatizmus, a szektarianizmus elleni kétfrontos harcban kovácsolt ki. A két kongresszus között a politikai, gazdasági és kulturális téren elért eredmények meggyőzően bizonyítják, hogy pártunk a munkásosztály akaratát kifejező, hazánk és népünk érdekeit szolgáló politikát folytat. Ez a marxista—leninista alapokon nyugvó politika összhangban van a nemzetközi forradalmi munkásmozgalom, a haladó világ érdekeivel.*

32. A szocializmus építésének jelenlegi időszakában, amikor a gazdasági és kulturális építőmunka bonyolult feladatai egyre nagyobb tudatosságot, következetességet és szervezettséget igényelnek, a párt vezető szerepe szükségszerűen tovább növekszik. Ennek biztosítására le kell küzdeni a párt vezető szerepét torzító különböző helytelen nézeteket és gyakorlatot. A párt vezető szerepe úgy érvényesül, hogy a marxizmus—leninizmus eszméi alapján a munkásosztály, a dolgozó nép érdekeit szolgáló politikát folytat és e politika megvalósítását igényli a proletárdiktatúra valamennyi szervétől.

A párt legfontosabb feladata, hogy vezető szervei a párttagság és a dolgozó tömegek bevonásával kidolgozzák a politikai, gazdasági és kulturális élet fő célkitűzéseit. A párt figyelmét a tudományos elemzésre, az elvi, politikai irányítás erősítésére és arra kell fordítani, hogy a helyesen kidolgozott politika megvalósítására szervezze és mozgósítsa a tömegeket...

33. Pártunk a szocializmus felépítését az egész társadalom ügyének tekinti. Társadalmi fejlődésünk, a szocialista építés mindennapi feladatainak végrehajtása fokozott mértékben igényli a dolgozó tömegek sokoldalú, aktív közösségi tevékenységét...

...Az elméleti tevékenységben és a gyakorlati pártmunkában egyaránt kutatni kell a pártdemokrácia fejlesztésének útjait és módjait, a demokratikus centralizmus intézményes biztosítékait. A párton belüli demokrácia fejlődését, különösen a hiányosságok kiküszöbölésére irányuló építő bírálat kifejtését sokszor fékezi a párttagok vagy funkcionáriusok egzisztenciális függősége. Meg kell hogy teremtsük annak a biztosítékait, hogy kritikai fellépés, munkával kapcsolatos nézeteltérés, egyes kérdések más-

fajta megítélése miatt ne lehessen senkit hátrányosabb helyzetbe hozni. Pártunkban érvényesül a kollektív vezetés elve. A pártmunka hatékonyságát azonban csökkentette az, hogy gyakran elsikkadt az egyszemélyi felelősség. A kollektív vezetés és az egyszemélyi felelősség a pártmunkának egymást kiegészítő elemei. Ezért a kollektív vezetés elvének további tiszteletben tartása mellett a jövőben — különösen a mindennapi pártmunkában a határozatok végrehajtása során — erősíteni kell a személyi felelősség elvét is.

A pártban ébren kell tartani a kritikai szellemet. Fokozni kell a küzdelmet a gondolati restség, az önteltség ellen. Erősíteni kell — különösen a vezetőknél — a tettekben kifejezésre jutó készséget a jogos bírálat elfogadására, az önbírálatra. A párttagság véleménynyilvánítása és bírálata a párt egészséges belső életének elengedhetetlen feltétele . . ."

☆

Pártunk csaknem 50 éves története a kommunista embereszmény fejlődését is tükrözi. A kommunista számára a történelem magasra állította a mércét. Azok, akik az üldöztetés évtizedeiben vagy később a hatalom birtokában a mércét nem érték el, nem tudtak egész emberek lenni vagy maradni — elbuktak. A kommunisták többsége egész ember volt és maradt, ezekről beszélt Kádár János az MSZMP VII. kongresszusán tartott zárszavában.

„Pártunk büszkesége, hogy eszköz és fegyver a munkásosztály, a nép kezében történelmi céljainak kivívásáért. Pártunk be is tölti ezt a feladatot: a munkásosztály akaratából, a munkásosztály harci céljainak megfelelően kormányozza az országot! De nem uralkodik, hanem szolgálja a népet! Azt hiszem, ez a régi, feudális kifejezés ebben az összefüggésben megmaradhat: mi arra vagyunk büszkék, hogy munkásosztályunkat és népünket szolgáljuk.

A kommunistákról alkotott vélemény gyakran változott az elmúlt négy évtized alatt. Mindnyájan emlékezünk még

arra, hogy Horthy idején még ellenségeink is tisztelték a kommunistákat, mert állhatatosak voltak, és önfeláldozóan küzdöttek a népért.

A kommunistáknak nem kell másnak lenniük, mint a többi ember, nem kell különlegesnek lenniük — csak embernek, a szó igazi értelmében. Miért kell erről beszélni? Azt hiszem, nem hihetünk annak az embernek, aki azt állítja magáról: azért lett kommunista, hogy szenvedhessen a népért. Nem hiszem, hogy normális, emberi ésszel és érzéssel bárki ráadná a fejét valamire, csak azért, hogy szenvedhessen. A kommunisták emberek. Meggyőződésem, hogy az íróknak és költőknek van valami igazuk, amikor azt mondják: minden ember a boldogság kék madarát űzi. Úgy gondolom, nekünk sem kell szégyellnünk azt, hogy a kommunisták egész emberek, még ebben az értelemben is: a saját boldogságukat kereső emberek. Mégis, van egy nagyon lényeges különbség a kommunisták és az individuálisan gondolkodó vagy önző emberek között. Az tudniillik, hogy a kommunista csak úgy tud boldog lenni, ha minden dolgozó emberrel együtt lesz boldog. Ez az óriási különbség a kommunisták és az individuálisan gondolkodó emberek között. Az az ember, aki szereti megrakni a hasát, és jóízűen tud enni akkor is, ha körülötte a dolgozó emberek éheznek, szerintem az ember nevet sem érdemli meg . . .

A kommunista ember, de olyan ember, aki egyetlen kanál ételt sem tud lenyelni jóízűen, ha egy másik dolgozó ember éhezik. Ilyen legyen a kommunista — ilyen ember, egész ember.

Nem kell nekünk az emberek felett állnunk, de alattuk sem! Az »egész ember« nevet kell kiérdemelnünk."